

## Virolais-suomalaisten sanakirjojen historiasta

Sanakirjoja ei ole tapana pitää jännityskirjoina. Niitä käytetään useimmiten vain apuvälineinä. Harvoin käyttäjä tuntee kiitollisuutta sanakirjan tekijää kohtaan, oikeastaan hän ei katsokaan tekijän nimeä. Mutisee vain tyytymättömänä, kun sanakirjasta ei löydy hänen etsimäänsä sanaa tai vastinetta.

Tietysti on olemassa sellaisiakin sanakirjoja, joiden tekijä on tunnettu. Sellaisia sanakirjoja nimitetäänkin – ainakin puhemielessä – vain tekijän nimen mukaan. Ainakin silloin kun tekijöitä on yksi. Ei tarvitse täsmentääkään, mistä sanakirjasta on kyse. Te suomalaiset sanotte *Lönnrotin sanakirja*, me virolaiset sanomme esimerkiksi *Wiedemannin sanakirja*, emmekä useimmiten lisää, että kyseessä on virolais-saksalainen sanakirja. Venäläiset sanovat *Dalin sanakirja*, *Ožegov*. ”Katso Ožegovista”. Saksalaisilla sellainen on *Duden*. Nimi Webster on kaikkien amerikanenglantia opiskelevien ja tutkivien tiedossa. Nämä suurteosten tekijät ovat tietenkin ansainneet kaikesta kunnioituksen. He ovat olleet alansa suurmiehiä, joskus myös alullepanijoita. Mutta on toinenkin syy, miksi heidän sanakirjojaan kutsutaan tekijän nimen eikä otsikon mukaan. He ovat tehneet työnsä yksin. Tietenkin heillä on ollut avustajia, mutta päävastuu on ollut heidän harteillaan. Kukaan ei sano: *katso Katarasta ja Schellbach-Koprasta*. Kukaan ei kysy koskaan: *Oletko etsinyt sitä sanaa Kokla-Laanpere-Mäger-Pikamäestä?* Jos tekijöitä on enemmän kuin yksi, sanotaan tavallisesti *eesti-soome*, *suomalais-saksalainen sanakirja* jne.

Vitsaillaan, että kaikki sanakirjat ovat jo ilmestyessään vanhentuneita. Totta on, että sanasto kielen nopeimmin muuttuvana osana ehtii sanakirjan valmistumisvaiheen aikana joil-

takin osin vanhentua, joiltakin osin uudistua. Erittäin nopeita ovat muutokset murroskausina, esimerkiksi nyky-Virossa. Sanakirjat ovat siis luonteeltaan hieman konservatiivisia, vaikka apuna olisikin nykytekniikka. Tärkeää on, että ne tallentavat aikansa kielen sanaston, vaikkapa pienellä viiveelläkin. Ajan myötä ne tulevat yhä jännittävämmiksi. Nykyaikainen kääntäjä odottaa sanakirjalta asiantuntevaa ja virheetöntä vastineapua. Hänellä on kiire. Mutta sellainen ihminen, jolla on aikaa hiljentää vauhtia ja maistella sanoja, alkaa jo nautiskella.

- Ai, tässäkö merkityksessä tunsivat tämän sanan isovanhempamme?
- Mikä hassunhauska kieliopillinen muoto!
- Tämän sanan olen lukenut vain Raamatusta.
- Pidettiinkö tätä aikaisemmin murren sanana?

Ja niin edelleen. Pääsette hauskalle matkalle menneisyyteen. Pieni esimerkki. Sanakirjan nimilehteä katsomatta osaa jokainen suomalainen sijoittaa sanat *hurmehursti*, *masinaherra*, *maapaikanilma* ja *maaomena* viime vuosisadan puolelle, jonne taas eivät mitenkään kuulu sanat *liennytys*, *kestohyödyke*, *palkkahaitari*, *monikäyttöhalli*, *hotellikuolema* yms.

Viisas mies professori **Matti Kuusi** teki aikoinaan sen havainnon, että kaksikielisten sanakirjojen julkaiseminen on suorassa yhteydessä kyseisten kansojen kanssakäymiseen. Niiden ilmestyminen tai puuttuminen on selvä merkki siitä, että kyseisten maiden kulttuurisiteet ovat joko lujittumassa, höltyneet tai kokonaan katkenneet.

Rajoitun tässä lyhyessä puheenvuorossani vain virolais-suomalaisten sanakirjojen historiikkiin.

## Kettusen sanakirja

Ensimmäinen virolais-suomalainen sanakirja ilmestyi v. 1917. Se on yhden miehen sanakirja, siitä sopii sanoa *Kettusen sanakirja*. Se on siis suurin piirtein samanikäinen kuin Suomen tasavalta ja – tietysin myönnytyksin – myös Viron tasavalta. Kokoonpanija on vuosisatamme alun suurimpia estofiilejä, **Lauri Einari Kettunen**, tuleva kielitieteen professori, joka myöhemmin toimi myös Tarton yliopistossa. Sanakirjatyöhön hän oli ryhtynyt noin v. 1913. Silloin oli maisteri **Gustav Suits** saanut Helsingin yliopistolta tehtävän laatia viron kielen lukemisto. Kettusta pyydettiin varustamaan lukemisto ”vähäisellä, siitä poimitulla sanastolla”. Nuori mies ei sanonut ei; hän jopa uskalsi ottaa itselleen laajemman ja vaativamman tehtävän. Syitä hän perustelee näin: ”Kun täydellisemmän virolais-suomalaisen sanakirjan puute on suomea opiskelevien ylioppilaiden sekä viron kieltä harrastavan yleisön keskuudessa aina ollut kiusallinen, eikä lukemisto sitäpaitsi ollut suunniteltu tapaamaan muuta kuin toiselta laidaltaan Viron nykyistä kirjallisuutta, päätin uskaltautua, saatuani kustantajaltani yritykselle tukea, laajentamaan työni sanakirjaksi, joka lukemiston täydellisen sanaston lisäksi käsittäisi muista sanakirjoista saatavan kirjakielen tavallisimman sanaston.”

Me nyky-Virossa tuskittelemme leksikografisen työn vaikeuksia, koska yhteiskunnallisen murroksen myötä on kieli-kin murrosvaiheessa. Tarvitaan paljon uutta sanastoa, lähinnä erikoisalojen sanoja – ja mahdollisimman nopeasti, kuin-  
kas muuten! Tarvitaan kaikentyyppejä uusia sanakirjoja, koska maailmamme on avartunut ja kanssakäyminen saanut uusia muotoja. Mutta tilanne on kuitenkin huomattavasti helpompi kuin se oli vuosisadan alussa, jolloin viron kirja-kieli oli vasta muotoutumisvaiheessa. Kumpaakin kieltä on kehitetty ja tutkittu, suomea tosin enemmän. Sanastonkin järjestämisen, kuvaamisen, luomisen ja lainaamisen periaatteet

ovat selkiintyneempiä ja vakiintuneempia kuin silloin. On ilmestynyt jos jonkinlaisia leksikkoja. (Mutta ei koskaan riittävän paljon!) Leksikografienkin apuna on nykytekniikka. Leksikografinen työ ei tunnu silti kovin helpolta nykyisinkään. Kuitenkin olisi opettavaista siirtyä ajassa taaksepäin ja ajatella hetkeksi vuosisadan alun oloja. Nöyrryin ihan hiljaiseksi luettuani muistini virkistykseksi Lauri Kettusen sanakirjan alkulauseen. Tekijä joutui pian toteamaan, että "viron uudemmatkin sanastot sisälsivät hyvin vähän ulkopuolelta Wiedemann-Hurtin klassillisen 'Ehstnisch-deutsches Wörterbuch'in', eivätkä nykyistä kirjallisuutta luettaessa anna tarvittavaa apua. Niinpä näin ennen pitkää välttämättömäksi käydä tekemään järjestelmällisiä poimintoja sanomalehtien, kaunokirjallisuuden ja erinäisten tieteellisten julkaisujen kielestä." Poimin minäkin henkilökohtaiseen kortistooni nykyvirolaisesta lehdistöstä uudempaa sanastoa, joka ei ole vielä ehtinyt minkään leksikon sivuille, mutta että suuri osa laajahkosta sanakirjasta olisi koottava lehdistöstä ja kirjallisuudesta... Voi ei! Tavattoman työlästä.

Kaksikielisten sanakirjojen teossa on aina pidetty viisaina käyttää hyväksi myös toisen osapuolen osaamista. On hyvä jos mukana ovat – tavalla tai toisella – toista kieltä äidinkieleenään taitavat. Lauri Kettunen kiittää kauniisti avusta maisteri **Johannes Aavikia**, maisteri **Gustav Suitsia**, ylioppilas **Albert Saaberkia** ja maisteri **Jüri Tilkiä**, samoin Eesti Kirjanduse Seltsin kielikomiteaa.

Tammikuun 14. päivänä 1917 on Lauri Kettunen pannut vuosia kestäneelle työlleen pisteen ja toivoo, että se kykenisi "palvelemaan meidän tahollamme sitä kaunista tarkoitusta, jota meren takana on totuttu nimittämään Suomen sillan rakentamiseksi".

Ja kuinka sitten jatkossa kävikään? Ei ilmestynyt Lauri Kettuselle kilpailijaa.

Yhteiskunnallisessa elämässä tapahtui sen jälkeen paljonkin, molemmat maat itsenäistyivät ja kaikenlainen kehitys pääsi hyvään vauhtiin.

Jo 1920-luvulla oli Kettusen sanakirjan ensimmäinen painos myyty loppuun. Välillä tekijä oli kerännyt aineistoa isompaa sanakirjaa varten. Isomman laitoksen tarkoituksena oli antaa enemmän tietoja lainasanojen alkuperästä ja runsaasti muitakin etymologisia viittauksia, samoin ääntämykseen liittyviä huomautuksia. Mutta "hätäisen tarpeen tyydyttämiseksi" ilmestyi v. 1931 Lauri Kettusen *Eestiläis-suomalainen taskusanakirja*. Avusta tekijä kiittää virolaissyntyistä rouva **Eeva Niinivaaraa**. Samana vuonna ilmestyi myös **Leeni Vesterisen** *Eestiläis-suomalainen pienoissanakirja*.

Taskusanakirjasta löysin muuten ihanan vanhahtavia sanoja, kuten *jaamapidaja* 'hevoskyyti-laitoksen hoitaja', *rendisaks* 'moisionvuokraaja', *kiviline* 'myllymies', *kiutööline* 'kutomateollisuustyöläinen'. Mutta älkäämme unohtako tosiasiaa, että Viron vanhemman kirjallisuuden lukijat tarvitsivat vanhentuneidenkin sanojen suomennoksia.

Vuosina 1939–40 alkoi maittemme suhteita ajatellen huono kausi. Kanssakäyminen kuivui vähiin, se oli oikeastaan olematonta. Onneksi jatkui lähisukukielten opetus kummankin maan yliopistoissa.

50-luvulla oli myyty loppuun myös Kettusen taskusanakirja. Edelliset sanakirjat julkaissut kustannusosakeyhtiö Ota-va ei halunnut tässä vaiheessa julkaista tekijän isompaa eikä suppeampaakaan sanakirjaa. Suppeamman laitoksen suositui lopulta julkaisemaan Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Lauri Kettusen *Eestiläis-suomalainen sanakirja* ilmestyi v. 1958. Vaikka tekijä väittääkin että Neuvosto-Eestin uutta terminologiaa on otettu mukaan säästeliäästi, on hän kuitenkin pistänyt sekaan sellaisiakin hakusanoja, kuten paljon huomiota herättänyt *punanurk* 'kommunistien "pyhäinkuvanurkka"

huoneistossa'. Virallinen selitysvastine kuului näin: 'valistustyölle ja kerhotoiminnalle varattu huone Neuvostoliitossa'.

V. 1965 ilmestyi kirjan toinen painos. Tekijä oli silloin jo poissa elävien kirjoista. Hänen haaveensa isosta, täydellisestä sanakirjasta jäi toteutumatta.

Emme me silloisessa Virossa tätä sanakirjaa kovinkaan paljon nähneet. Emme päässeet Suomeen sitä ostamaan eikä sitä ollut meillä myynnissä. Olimme saaneet muutamia kappaleita lahjaksi. Eikä se ollut virallisesti kovin suosittukaan: kapitalistisessa maassa ilmestynyt sanakirja, jolla oli sitä paitsi mielenosoituksellisen sini-musta-valkoiset kannet. Sehän oli kielletty väriyhdistelmä.

### **Uuden sanakirjan synty**

Vuodet vierivät. Maittemme väliselle kanssakäymiselle antoi virkistävän vitamiiniruiskeen Suomen tasavallan presidentin Urho Kaleva Kekkonen Viron-vierailu vuonna 1964. Se oli meille virolaisille suurtapahtuma. Tämän valtiovierailun yhteydessä lausuttiin muun muassa uuden virolais-suomalaisen sanakirjan syntysanat. Meille tavallisille kansalaisille kerrottiin asiasta myöhemmin näin: presidentin seurueeseen kuulunut professori **Lauri Posti** oli kääntynyt silloisen Viron Tiedeakatemian presidentin **Johan Eichfeldin** puoleen pyynnöllä löytää Virosta sanakirjantoimittajat, jotka nykyaikaistaisivat ja täydentäisivät Lauri Kettusen sanakirjan viimeistä laitosta. "Ei, me teemme itse uuden sanakirjan!" oli vastaus kuulunut. Oikeastaan ihan viisas vastaus. Me nimittäin olimme yrittäneetkin kokeilumielessä nykyaikaistaa Kettusen sanakirjaa, mutta sitä olisi pitänyt muuttaa niin paljon, että se ei olisi enää ollut Kettusen sanakirja. Se oli ollut hyvä omana aikanaan, mutta se oli auttamattomasti vanhentunut – niin kuin vanhenevat ajan mittaan kaikki sanakirjat.

Ainakin maamme fennougristit ilahtuivat. (Suuri yleisö ei tiennyt alussa asiasta mitään.) Muissa olosuhteissa ei olisi

saatu lupaa ryhtyä laatimaan heimositeitä lujittavaa kirjaa. "Ihanan ovelat suomalaiset!", oli asiasta kiinnostuneiden kuiskaamalla lausuttu kommentti.

Tiimi – käyttääksemme eurotermiä – pantiin Viron Tiedakatemian Kielen ja kirjallisuuden instituutissa kokoon melko nopeasti: **Paul Kokla, Helga Laanpere, Mart Mäger ja Arno Pikamäe**; päätoimittajaksi määrättiin **Valdek Pall**. Olimme kaikki opiskelleet Tarton yliopistossa suomalais-ugrilaisia kieliä. Mutta taas kerran kävi toteen sananlasku "Iga algus on raske". Innostusta oli, meillehän avautui nyt mainio mahdollisuus aineellistaa rakkautemme suomen kieleen. Mutta kukaan meistä ei ollut asunut Suomessa; olimme käyneet siellä vain muutaman päivän turistimatalla. Puuttui pitempiaikainen kosketus elävään nykykieleen. Toimimme niin kuin tällaisissa tilanteissa aina toimitaan: tartuimme painettuun sanaan, suomalaisiin sanakirjoihin. Meille oli kaikki kaikessa Nykysuomen sanakirja. Mutta sehän sisältää myös paljon vanhentunutta ja murteenmakuista sanastoa, myös harvinaisehkoja, mutta kirjallisuudessa silti esiintyneitä ilmaisuja. Vastineita valitessamme meiltä puuttui täysi varmuus valinnan onnistuneisuudesta. Suureksi onneksemme saimme hyvän apulaisen Suomen puolelta: yhden Nykysuomen sanakirjan laatijoista, hyvän vironantajaa ja Viron ystävän henkeen ja vereen maisteri **Jouko Vesikansan**. Hän tarkasti suomalaiset vastineemme ja teki käsikirjoitukseen korjauksia ja arvokkaita täydennyksiä. Suomen Opetusministeriö rahoitti hänen työnsä. Olimme siis saaneet apua Suomen taholta, ja päätimme tavallista enemmän ottaa huomioon myös suomalaisen sanakirjankäyttäjän tarpeet. Varustimme taivutustyyppinumeroilla sekä hakusanat että vastineet. Tarpeen vaatien on esitetty taivutuksen poikkeukselliset muodot. Liudennus on merkitty niissä tapauksissa, joissa se on ainoa keino erottaa sanan merkitys. Suomalaisia ajatellen annoimme verbien hakusanat poikkeuksellisesti ensimmäisen infinitiivin

(da-infinitiivin) muodossa. Kielioppiliitteissä otimme huomioon molemmat kielet.

*Eesti-soome sõnaraamat* ilmestyi Tallinnassa v. 1972 ja painoksen 30 000 kappaletta myytiin loppuun samana vuonna. Se meni kuin kuumille kiville.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran sihteeri Toivo Vuorela oli käsikirjoituksemme valmistumisen aikoihin pyytänyt tekijöitä laatimaan SKS:n sanakirjajulkaisujen sarjaan sopivan tiivistetyn ja suomalaisen käyttäjän tarpeet vieläkin enemmän huomioon ottavan laitoksen. Tämän laitoksen on asiantuntevasti tarkastanut maisteri Paula Sajavaara (Jyväskylän yliopistosta). SKS:n laitos *Virolais-suomalainen sanakirja* ilmestyi jopa ennen emäsanakirjaa, vuotta aikaisemmin (1971). Suomessa painettiin kirjat nopeammin kuin meillä. Toinen, muuttamaton painos ilmestyi v. 1988.

Julkista, painettua kiitosta ja myös kohteliasta, asiallista kritiikkiä näiden sanakirjojen ilmestymisen jälkeen olemme saaneet vain suomalaisilta (**Tapani Lehtinen** Keel ja Kirjandus -lehdessä 1973 ja **Aimo Turunen** Virittäjässä 1973). Odotimme, mutta emme silti kovin kiihkeästi kaivanneet virolaisten arvostelua. Mehän tiesimme virolaisten keskuudessa usein esiintyvän seppoheikinheimolaisen tavan etsiä tehdystä vain virheitä ja puutteellisuuksia. Mutta olimme ja olemme vilpittömästi iloisia siitä että sanakirjoillamme on käyttöä. Tiedätköhän ihmisten ikuisen perustarpeen: halun olla tarpeellinen.

### **Aikojen murros ja sanakirjan toinen painos**

Viron uuden itsenäistymisen jälkeen kanssakäymisemme on ollut vilkkaampaa kuin koskaan aikaisemmin. Uusien sanakirjojen tarve kasvoi sen mukana pakottavaksi. Kieleen oli parissakymmenessä vuodessa tullut uutta sanastoa ja kielioppiinkin joitakin muutoksia. Ryhdyimme toimeen. Kävimme läpi kummankin kielen uudissanastot ja koko joukon erikoissanakirjoja. Poimimme uusia sanoja myös elävästä elä-

mästä, lähinnä lehdistöstä. Uutta sanastoa suorastaan tulvi kieleen. Maailmankartta oli sekin muuttunut: paikannimien luetteloon oli lisättävä uusia valtioita, kaupunkien ja valtioiden uusia nimityksiä. Miten upeat olivat ne hetket, jolloin saatoimme muka viileän asiallisesti lisätä esimerkiksi seuraavien maiden ja järjestöjen perään tyylimerkinnän *aj.* (= *ajalooline* 'historiallinen') tai *van.* (= *vananenud* 'vanhentunut'):

*Nõukogude Liit*

*Eesti Nõukogude Sotsialistlik Vabariik*

*ELKN (Eestimaa Leninlik Kommunistlik Noorsooühing).*

Muistan, miten melkein vesissä silmin lisäsin maiden nimien joukkoon *Eesti Vabariik*.

Rehabilitoimme nimitykset *Viro* ja *virolainen*, joita oli syrjitty. Jotkut 1980–90-luvun vaihteen aktueellit nimitykset ja lyhenteet ovat nyt jo vanhahtavia. *IME* (*isemajandav Eesti*, 'taloudellisesti itsenäinen Viro') sai jo sanakirjan ilmestymisaikana peräänsä merkinnän *aj.* Lyhenteet *RAS* (*riigi aktsiaselts*) 'valtionyhtiö' ja *RE* (*riigiettevõte*) 'valtion yritys' eivät ole enää aktiivisessa käytössä. Korjasimme muotoja ja vastineita, joiden esityksen puutteellisuuden olimme jo itsekkin huomanneet. Vain pari esimerkkiä: *lõpetada* -verbin yhteyteen lisäsimme *lõpetasin keskkooli* 'pääsin/tulin ylioppilaaksi'; *ei ole tänu väärt* oli suomennettu 'ei ole kiitoksen arvoinen', mutta me muutimme sen luontevaksi tokaisuksi 'ei(pä) kestä'.

Innostuimme niin, että kävimme läpi kollegoittemkin osuudet ja ehdottelimme toisillemme uudistuksia. Kyselimme joka taholta, millaisia sanoja käyttäjät haluaisivat uuteen painokseen. Muistan erään suomalaisen ehdotuksen, että lisäisimme sanan *süldipidu*. Tiedätkö mikä on *süldipidu*? Turhaa etsiä sitä sanakirjasta, sitä ei ole siinä vieläkään.

Muutama esimerkki uudemmasta sanastosta:

*privatiseerida* 'yksityistää'  
*tootmiskoondis* 'teollisuusyhtymä, tuotantoyhtymä'  
*peretöövõtt* 'perheurakka'  
*tarkvara* 'tietokoneen (varus)ohjelmisto, (atk-)ohjelmisto,  
pehmo, software /-veör/'  
*riistvara* 'atk-laitteisto, kovo, hardware /haadveör/'  
*helkur* 'heijastin'  
*stagnaaeg* (1970-ndad aastad ja 80-ndate algus Nõukogude Lii-  
dus) 'pysähtyneisyyden aika'

Toinen, uudistettu painos ilmestyi Tallinnassa v. 1993, kolmas, melkein muuttamaton painos 1996. Toisen painoksen käsi-  
kirjoituksen toimittajana oli Tallinnassa **Vilma Parbo** ja Jy-  
väskylässä **Paula Sajavaara**. Vaikka laatijoiden suomen kie-  
len taito olikin välillä kohentunut (tekijöistä kolme oli toimi-  
nut Suomen yliopistoissa viron kielen lehtoreina), ei mikään  
silti korvaa suomen kieltä äidinkielenä osaavan asiantunti-  
jan apua.

Suuremmat sanakirjat ovat viisaampia kuin pienet, mut-  
ta niitä on hankala kuljettaa mukana. Isompien laitosten pik-  
kusiskoina toimivat menestyksekkäästi liikkuvammat, kette-  
rämmät pienoissanakirjat. Tarpeellisia virolais-suomalaisia  
taskusanakirjojakin on ilmestynyt, samoin erikoisalojen sa-  
nastoja, mutta niiden käsittely ei mahdu tämän katsauksen  
puitteisiin. Itse asiassa nekin ansaitisivat erittelyn. Kaikki  
sanakirjat ovat aikansa lapsia, niillä kaikilla on oma "stoori".  
Itse olen laatinut WSOY:n julkaiseman *Suomi-eesti-suomi tas-  
kusanakirjan* (4. painoksesta alkaen se on *Suomi-viro-suomi tas-  
kusanakirja*), jonka vaiheista voisin kertoa varsin värikkään  
tarinan.

Olen melkein koko ikäni tottunut kuulemaan lohdutta-  
via lupauksia valoisammasta tulevaisuudesta. Siksi tekisi  
nytkin mieli päättää lyhyt katsaukseni lupaukseen valoisam-  
masta huomispäivästä: *Suomi-viro-suomi taskusanakirjaa uu-*

distetaan ja Tallinnassa on meneillään SUVI: on aloitettu *Suuren suomi-viro -sanakirjan* laatiminen. Se on Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen ja Viron kielen instituutin (Eesti Keele Instituut) yhteistyöhanke. *Pidage pöialt, et asjast saaks asja.*

#### VIROLAIS-SUOMALAISIA SANAKIRJOJA

1. Kettunen, Lauri 1917: Virolais-suomalainen sanakirja. Otava, Helsinki.
2. Kettunen, Lauri 1931: Eestiläis-suomalainen taskusanakirja. Otava, Helsinki.
3. Vesterinen, Leeni 1931: Eestiläis-suomalainen pienoissanakirja. Porvoo.
4. Kettunen, Lauri 1958: Eestiläis-suomalainen sanakirja. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
5. Kokla Paul; Laanpere, Helga; Mäger, Mart; Pikamäe, Arno 1971: Virolais-suomalainen sanakirja. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
6. Kokla, Paul; Laanpere, Helga; Mäger, Mart; Pikamäe, Arno 1972: Eestisoome sõnaraamat. Valgus, Tallinn.